

אורות ישראל
מכללה אקדמית לחינוך
מייסודן של מכללות
מורשת יעקב ואורות ישראל

מאורות

עיונים בסידור התפילה ובפרשת השבוע

גיליון כ"ט

תשע"ג

חספו 449

אל תירא מפחד פתאום

קנך וגוי שהוא יתברך נקרא עלה בפרט לישראל ולפיכך קראם בת [...] ולא זו מחבבה עד שקראם אחותי בבחינה זאת שהעלה והעלו ל מתחברים יחד [...] ולפיכך אמר שכל כך חבבה עד שקראם אם [...].

נראה כי שלושת סוגי הקשר בין עם ישראל לקב"ה הללו באים לידי ביטוי בדברי התינוקות. אלא שמדבריהם עולה כי בשעת צרה הסדר הוא הפוך:

"אם" – "אל תירא מפחד פתאום". עם ישראל הוא זה שצריך לשלוט (למלוך) על הפחד, דבר זה יכול להיעשות על ידי לימוד התורה (פירוש רבינו יונה בפסוקים הבאים).

"אחות" – "עוצו עצה ותופר דברו ולא יקום כי עמנו אלי". הקב"ה נמצא אתנו בשותפות ובאחוה ובכך כל עצה רעה עלינו – תופר.

"בת" – "עשיתי ואני אשא ואני אסבול ואמלט". אנו שמים מבטחנו בקב"ה באופן תליתי ומוחלט עד כדי כך שהקב"ה בעצמו "נושא" אותנו.

נראה כי פסוקים אלו מבטאים את ההתמודדות עם ה"צרה" שהיא עמלק, החוזרת על עצמה פעם אחר פעם. על כך כותב הגאון מוילנא בספרו "דבר אליהו" על מגילת אסתר, ובו מבאר את המיוחד בשלושת הפסוקים הללו. מסביר הגר"א, שלוש פעמים בא עמלק על ישראל, הראשונה בפרשת בשלח, "ויבוא עמלק וילחם עם ישראל ברפידיים"; השנייה בפרשת חוקת; והשלישית בזמן המן בן המדתא האגגי. על שלושתם רמזו התינוקות בפסוקיהם:

א. "אל תירא מפחד פתאום", זוהי הופעת עמלק פתאום בפרשת בשלח.

ב. "עוצו עצה ותופר" כנגד ההופעה בפרשת חוקת שהתחכמו ומצא עצה לדבר בלשון כנענית והקב"ה הצילנו והופרה עצתם.

ג. "ועד זקנה אני" כנגד המן שטען לחכמי האומות שאמנם בעבר הקב"ה הציל את ישראל מהאומות אבל עכשיו "כבר הוא זקן". שכבר עלה נבוכדנצר והחריב ביתו ושרף היכלו וכו'.

כאשר מגיע עמלק המסמל את מציאות הספק והרוע בעולם, דרך ההתמודדות בנויה על שלוש דרגות: הראשון, לימוד תורה המחזק אותנו שלא לפחד כי בידינו ובאמונתנו להתגבר על הרוע; השני, ההכרה והחבנה כי "עמנו אל", כלומר הקב"ה נמצא יחד אתנו כדי להפך את עצת הרוע; השלישי, האמונה התלוית שהקב"ה הוא זה שיילחם לנו וישמור עלינו מכל צרה.

כאשר אנו מתמודדים מתוך אמונה שלמה וביטחון בקב"ה השמחה בוא תבוא, "כיון ששמע מרדכי כך שחק והיה שמח שמחה גדולה".

ד"ר יניב אפרתי

מרצה בהתמחות לחינוך חברתי קהילתי
ובתכנית השלמות לייעוץ חינוכי

בסידור התפילה מובאים פסוקים אלו לאחר עלינו לשבח ויש המייחסים לאמירת פסוקים אלו סגולות לשמירה מכל רע:

אל תירא מפחד פתאום ומשואת רשעים כי תבוא (משלי ג, כה); "עוצו עצה ותופר, דברו דבר ולא יקום כי עמנו א-ל" (ישעיהו ח, י); "ועד זקנה אני הוא, ועד שיבה אני אסבול, אני עשיתי ואני אשא, ואני אסבול ואמלט" (שם, מו, ד).

מה משמעותם של פסוקים אלו ואמירתם בסוף תפילת שחרית? המדרש באסתר רבה (פרשה ז) מספר לנו את הסיפור הבא:

ובשעה שנחתמו אותן האגרות ונתנו ביד המן, ויבא שמח הוא וכל בני חבורתו, ופגעו במרדכי שהוא הולך לפניו, וראה מרדכי שלשה תינוקות שהיו באים מבית הספר ורץ מרדכי אחריהם, וכשראה המן וכל חבורתו שהיה רץ מרדכי אחרי התינוקות הלכו אחרי מרדכי לדעת מה ישאל מרדכי מהם, כיון שהגיע מרדכי אצל התינוקות שאל לאחד מהם פסוק לי פסוקיך א"ל (משלי ג) אל תירא מפחד פתאום ומשואת רשעים כי תבוא, פתח השני ואמר אני קריתי היום ובוזה הפסוק עמדתי מבית הספר (ישעיהו ח) עוצו עצה ותופר דברו דבר ולא יקום כי עמנו א-ל, פתח השלישי ואמר (שם מו) ועד זקנה אני הוא ועד שיבה אני אסבול אני עשיתי ואני אשא ואני אסבול ואמלט, כיון ששמע מרדכי כך שחק והיה שמח שמחה גדולה, אמר לו המן מה היא זאת השמחה ששמחת לדברי התינוקות הללו, אמר על בשורות טובות שבשרוני שלא אפחד מן העצה הרעה שיעצת עלינו.

נראה כי מרדכי יוצא מעודד מאוד מהמפגש עם דברי הילדים. משמע שבפסוקים אלו טמון יסוד חשוב בעבודת ה'. להבנת פסוקים אלו ננסה לעמוד על טיב הקשר בין עם ישראל לקב"ה לאור פרשנותו של רבי שלמה אפרים מלונטשיץ (הכלי יקר):

ואשא אתכם על כנפי נשרים ואביא אתכם אלי. הזכיר כאן ג' מדרגות זו למעלה מזו מתחילה אמר ואשא אתכם על כנפי נשרים וזהו כאשר ישא האומן את היונק, ואז הקב"ה במדרגת האב וישראל במדרגת הבן. ואח"כ אמר ואביא אתכם אלי משמע שתהיו שוים לי ונהיה כבי אחים שוים במדרגתם, ואח"כ אמר ואתם תהיו לי ממלכת כביכול מלכים לי כמ"ש (שמואל ב' כג ג) צדיק מושל יראת ה' (כלי יקר שמות יט, ד)

מפרש הכלי יקר גם בהמשך דבריו את שלושת המדרגות של הקשר בין עם ישראל לקב"ה:

"בת" – קשר ראשוני המבוסס על תלות בין הבת לאביה ("ישא האומן את היונק").

"אחות" – קשר של שיתוף, אחות מלשון אחוה ("ואביא אתכם אלי").

"אם" – קשר ובו עם ישראל כביכול יוצר מציאות על הקב"ה בעצמו (למשל, "ישראל מקדשים את הזמנים").

כך גם הגדיר המהר"ל בספר "גבורות השם" את שלוש האפשרויות לטיב הקשר בין עם ישראל לקב"ה:

בארו שהש"י מחבב את ישראל באלו שלשה כנויים, שהרי הם עלולים ממנו יתברך דכתיב (דברים לב) הלא הוא אביך

צריך להרחיק גם את תינוקות הכוהנים הקטנים מטומאת מת. לדוגמה: תינוק למשפחת כוהנים שנולד בבית חולים שבו אין סידורי טהרה מתאימים, יש להרחיקו משם מוקדם ככל האפשר וכן יש להיזהר לא ללכת עם ילד של כוהן לבית קברות.

מדוע לגבי מצוות קדושת הכהונה דווקא יש ציווי על חינוך מהתורה?

קדושת הכוהנים עוברת אצלם בתורשה, מאב לבן, והיא מתקיימת גם אצל הקטנים שקיבלו בירושה את הסגולה של הכהונה. לכן דווקא פה התורה מדגישה את החשיבות של הקניית הערכים והמצוות גם לקטנים.

רש"י (שמות יט, ג) מאיר לנו, שיש לשים לב למילים שהתורה בחרה להשתמש בהן כשנתנה את הציווי הזה: "אמור", שזוהי לשון רכה לעומת "דיבור" או "הגדה". "כה תאמר לבית יעקב" – אלו הנשים, תאמר להן בלשון רכה. "ותגד לבני ישראל" – "ענשין ודקדוקין פירש לזכרים, דברים הקשין כגדין".

דיבור הוא דבר קשה וחתוך. מכאן ניתן גם ללמוד על דרך החינוך הנכונה: "אמור" – ברכות ובאמירה נעימה.

בגמרא כתוב על הצורה שבה אדם צריך להתכונן לקראת השבת: "שלושה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשיכה: עשרתם? ערבתם? הדליקו את הנר! אפילו כך צריך אדם לאמרם בנחת כדי שיקבלו ממנו".

אין קבלה ואין חינוך מתוך כעס וכפייה, אלא מתוך נחת ואהבה.

(על פי הרב אבינר, טל חרמון, ירושלים תשנ"ה)

חמדה אל-חי

סטודנטית בהתמחויות לתנ"ך ולחינוך חברתי קהילתי

בפרשת אמור מופיעות מצוות קדושת הכוהנים – זהירות מטומאת מת, איסורי חיתון ופסול בעל מום.

קדושה היא הופעה של חיים בצורה המלאה והשלמה ולכן היא מחייבת התרחקות מדברים שיש בהם מיעוט של חיים או טומאה, כדוגמת אלה. כותב על כך מדרש תנחומא:

משל לטבח שהיה נכנס ויוצא לפני המלך. אמר המלך: גוזר אני עליך שלא תראה את המת כל ימך, מפני שאתה נכנס ויוצא ורואה פני, שלא תטמא את פלטרין שלי. כך גזר הקדוש ברוך הוא על הכהנים הנכנסים לבית המקדש, שלא יטמאו למת. לפיכך הוא אומר: לנפש לא יטמא בעמיו.

קדושת הכהונה כוללת גם את הילדים הקטנים וגם את אלה שלא הגיעו עדיין לגיל מצוות וחינוך. אפשר ללמוד זאת מהפסוק המובא בתחילת הפרשה, בפתיחת המצוות המיוחדות לקדושת הכוהנים: "ויאמר ה' אל משה אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת עליהם לנפש לא יטמא בעמיו".

רש"י מתייחס לכפילות המילים "אמור" ו"אמרת", וטוען שיש כאן שתי אמירות: אחת, לכוהנים הבוגרים שייזהרו מטומאה, והשנייה, "להזהיר גדולים על הקטנים", כלומר הוראה לגדולים להרגיל את הקטנים בהלכות הטהרה.

כאן המקור היחיד בתורה שבו מופיעה מצווה על חינוך קטנים למצוות. לגבי שאר המצוות התורה לא מצווה לחנך את הקטנים שעוד לא בגיל מצוות, כי מצוות חינוך היא מדרבנן. חז"ל רצו שילד יגדל עם אהבה לתורה, מה שמצריך תהליך ולא בבת אחת. לכן קבעו שיש להרגיל את הילדים בתורה ובקיום מצוות כבר מגיל צעיר, עוד לפני שהגיעו לגיל חינוך.

אבל לגבי מצוות הכהונה יש מצוות חינוך מדאורייתא, ולכן

הציונות הדתית בעקבי רבנו הרצי"ה זצ"ל

מדבריו לפרשת אמור
מצוות התלויות בארץ

ברוריה מכמן

הנשמיות הכלל-ישראלית מתגלה רק בארץ ישראל, עד כדי מציאות של מצוות תלויות בארץ. "ושבתה הארץ שבת לדי'". המצוות הן תלויות בארץ. איננו מוצאים בשום מקום את הביטוי "הארץ התלויה במצוות". באופן אמיתי, כל מצוות התורה קשורות לארץ. וכשעם ישראל מופיע בשלמות בריאותו בארצו, נמשכות מכך מצוות מיוחדות התלויות בארץ. [...]

"וידבר ד' אל משה בהר סיני לאמר: דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם כי תבואו אל הארץ אשר אני נתן לכם ושבבתה הארץ שבת לדי'". מה עניין שמיטה אצל הר סיני, והלא כל המצוות נאמרו מסיני? אלא, מה שמיטה נאמרו כללותיה ודקדוקיה מסיני, אף כולם נאמרו כללותיהם ודקדוקיהם מסיני. למשל, בשבת יש כללים ופרטים, אבות ותולדות, דברים חמורים ודברים קלים. שמיטה היא דוגמה לכל התורה כולה, שבה יש כללים ופרטים השייכים כולם למקור אלוהי אחד. גילוי זה נעשה באופן הבולט ביותר במצוות שמיטה הנאחזת בקרקע. אמנם יש עוד מצוות התלויות בארץ כגון תרומות ומעשרות, אבל במצוות שמיטה מופיעה האחיזה היותר גדולה בארץ בכללות האומה והמדינה. כל התורה כולה היא בדוגמת ובדמיון התקשרות זו. לכן "כי תבאו אל הארץ", מיד "ושבתה הארץ".

מה פירוש "ושבתה הארץ", הרי אנו שובתים ולא הארץ? [...] ואמנם הרמב"ם כותב שיש מצוות עשה "שתשבות הארץ בשביעית ממלאכתה". לארץ ישראל יש נשמה ושייכות לחלות מצוות [...] ארץ ישראל היא בריאה מיוחדת, בין אם הדבר מובן לנו עכשיו בין אם איננו מובן. "ושבתה הארץ" מתייחס לעם עם הארץ, "מי כעמדך ישראל, גוי אחד בארץ", אף הארץ שייכת ל"נצח ישראל". "הארץ לעולם עומדת". במצוה זו מתגלה לדורות המקור האחדותי של כלליה ופרטיה של תורה.

"וספרת לך שבע שבתות שבע שנים שבע פעמים [...] וקדשתם את שנת החמישים [...] יובל תהיה לכם [...] כי יובל הוא קדש תהיה לכם". יובל הוא שיא הקביעות בקרקע. כל הזעזועים שחלו באחיזה בקרקע הם רק זמניים, וכנגדם "ושבתם איש אל אחוזתו". הכל חוזר אל הנצח הקבוע, אל היסודיות האמיתית והנצחית של ישראל ואוריינתא. קרקעיות היא יסודיות, יציבות ונצחיות. בהקדמה ל"עץ הדר" של אבא זצ"ל מכתבר שעניינם של קרקעות ומיטלטלין מקביל ליציבות וארעיות ה"בשבתך" וה"בלכתך" שברכוש. יש הגיון משפט פשוט שלדבר נצחי וקבוע יש ערך גדול יותר [...] לכן, כדי לקנות קרקע יש צורך בפעולות חזקות במיוחד, בפעולות ממשיות בגוף הדבר, כגון חפירה וכי' [...] "הארץ לעולם עומדת" קשורה לנצח ישראל, ואחיזה בה היא אחיזה בעולם הבא, שנקרא עולם שכולו ארך, לעומת העולם הזה שהוא שטחי וזמני [...].

מתוך: שיחות הרב צבי יהודה – ויקרא, בעריכת הרב שלמה אבינר, ירושלים תשנ"ג, עמ' 243–245.